

**O'ZBEKISTONNING MUSTAQILLIK YILLARIDAGI SIYOSIY ISLOHATLAR
TAHLILI****Islomov O'tkir Pirmetovich**

Ilmiy rahbar.

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti”
milliy tadqiqot universiteti” PhD., dotsent.

Alijonov Bahromjon Akmaljon o'g'li

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti”
milliy tadqiqot universiteti” Yer resurslari va kadastr fakulteti “Kadastr” yo'nalishi
2-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17721176>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishganidan so'ng amalga oshirilgan siyosiy islohotlar tizimli tarzda tahlil qilingan. Unda davlat boshqaruv tizimining bosqichma-bosqich modernizatsiyasi, demokratik institutlarning shakllanishi va takomillashuvi, fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishi hamda inson huquq va erkinliklarini ta'minlash yo'lidagi islohotlar yoritilgan. Shuningdek, siyosiy barqarorlikni ta'minlash, saylov tizimini takomillashtirish, qonun ustuvorligini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar tahlil etilgan. Maqolada mustaqillik yillarida boshlangan siyosiy islohotlarning bugungi taraqqiyot va barqarorlikka ta'siri ham ilmiy asosda baholangan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, mustaqillik, siyosiy islohotlar, demokratik jamiyat, fuqarolik jamiyati, huquqiy davlat, saylov tizimi, davlat boshqaruvi, inson huquqlari, siyosiy barqarorlik.

Kirish: O'zbekiston Respublikasi 1991-yil 1-sentabrda mustaqillikka erishgach, jamiyatning barcha jabhalarida, xususan, siyosiy sohada tub o'zgarishlar jarayoni boshlandi.

Mustaqillik o'z navbatida mamlakatda demokratik tamoyillarga asoslangan boshqaruv tizimini shakllantirish, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish zaruratini yuzaga keltirdi. Siyosiy islohotlarning dastlabki bosqichida konstitutsiyaviy islohotlar amalga oshirilib, 1992-yilda yangi Konstitutsiya qabul qilindi. Unda inson huquqlari, demokratik qadriyatlar va davlat hokimiyati bo'linishi prinsiplari mustahkamlab qo'yildi. Keyingi yillarda esa siyosiy tizimni takomillashtirish, saylov va sud tizimlarini isloh qilish, ommaviy axborot vositalari erkinligini ta'minlash bo'yicha keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Ayniqsa, “Kuchli davlatdan — kuchli fuqarolik jamiyati sari” tamoyili asosida olib borilgan siyosiy islohotlar O'zbekistonning demokratik taraqqiyoti yo'lida mustahkam zamin yaratdi. Mazkur maqolada aynan ana shu siyosiy islohotlarning bosqichlari, ularning mohiyati va bugungi kun uchun ahamiyati tahlil qilinadi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki yillarda siyosiy tizimni barpo etish va mustahkamlash dolzarb vazifalardan biri edi. Bu davrda Konstitutsiyaning qabul qilinishi (1992-yil 8-dekabr) mamlakat siyosiy hayotida muhim burilish yasadi. Konstitutsiyada demokratik huquqiy davlat qurish, inson huquq va erkinliklarini ta'minlash, hokimiyatlar bo'linishi prinsipi belgilab berildi. 1990–2000-yillarda siyosiy partiyalar va jamoat birlashmalari faoliyati shakllana boshladi. 1995-yildan boshlab bosqichma-bosqich ko'p partiyaviylik tizimi joriy etildi. O'zbekiston Xalq demokratik partiyasi, “Adolat” SDP, “Milliy tiklanish”, “Fidokorlar”, keyinchalik “O'zbekiston Liberal-demokratik partiyasi” kabi siyosiy kuchlar jamiyatda o'z o'rnini topa boshladi.

2000-yillarning ikkinchi yarmidan boshlab saylov tizimini demokratlashtirish, davlat boshqaruvini optimallashtirish, sud-huquq tizimini isloh qilishga e'tibor kuchaydi. Sud hokimiyatining mustaqilligini ta'minlash, advokatura institutini mustahkamlash, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish bo'yicha muhim qaror va farmonlar qabul qilindi.

2016-yildan keyin siyosiy islohotlar yangi bosqichga ko'tarildi. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan boshlangan "Yangi O'zbekiston" siyosati doirasida fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, so'z va matbuot erkinligini ta'minlash, parlament va mahalliy kengashlarning vakolatlarini kengaytirish, korrupsiyaga qarshi kurashish kabi yo'nalishlar ustuvor vazifaga aylandi. 2021-yilda e'lon qilingan "O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida siyosiy islohotlar chuqurlashtirilmoqda. Ommaviy axborot vositalari faoliyatiga erkinlik berilishi, bloggerlik va fuqarolik nazorati rivojlanishi siyosiy jarayonlarning ochiqqligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Fuqarolar bilan ochiq muloqotlar, "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili" kabi tashabbuslar esa siyosiy islohotlarning amaliy natijalarini ko'rsatmoqda. Siyosiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri bu — davlat boshqaruv tizimini modernizatsiya qilishdir.

Mustaqillikdan so'ng ijro, qonunchilik va sud hokimiyati o'rtasidagi vakolatlar qat'iy ajratildi. Prezident instituti mustahkamlandi, Vazirlar Mahkamasi va mahalliy hokimiyat tuzilmalari takomillashtirildi. Ayniqsa, 2017-yildan boshlab boshqaruv tizimida ochiqlik, raqamlashtirish va samaradorlik tamoyillari asosida tub o'zgarishlar kiritildi.

Parlament vakolatlarini kengaytirish yo'nalishida ham muhim qadamlar tashlandi. Oliy Majlis ikki palatali parlamentga aylantirildi (2005), qonunchilik tashabbusi huquqi mustahkamlandi. Parlamentda turli siyosiy partiyalar vakillari ishtirok etishi orqali ko'p fikrlilik va ochiq bahs-munozarali siyosiy muhit shakllana boshladi. Fuqarolik jamiyatining rivoji siyosiy islohotlarning muhim jihatlaridan biridir. NNTlar, jamoat fondlari, nodavlat OAVlar faoliyatiga imkoniyatlar kengaytirildi. "Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi" qabul qilinib, aholining siyosiy jarayonlardagi ishtirokini kuchaytirishga qaratilgan tashabbuslar amalga oshirildi. Mahalla institutining nufuzini oshirish bo'yicha qator islohotlar olib borildi. Saylov tizimidagi islohotlar doirasida ochiqlik, shaffoflik va adolat tamoyillari kuchaytirildi. 2019-yilgi parlament saylovlari ilk bor yangi Saylov kodeksi asosida o'tkazildi. Markaziy saylov komissiyasi mustaqil konstitutsiyaviy organ sifatida faoliyat yuritmoqda. Siyosiy partiyalarning saylovlardagi ishtiroki kuchaydi, ayollar va yoshlar kvotalari joriy qilindi. Inson huquqlari va erkinliklari sohasidagi islohotlar xalqaro miqyosda tan olingan yutuqlardandir. O'zbekiston BMTning inson huquqlari bo'yicha kengashiga a'zo bo'ldi. Qiynoqlarga qarshi kurash, majburiy mehnatga barham berish, diniy erkinliklarni ta'minlash borasidagi o'zgarishlar xalqaro hamjamiyat tomonidan yuqori baholandi. Ombudsman instituti, Bolalar ombudsmani, Inson huquqlari bo'yicha milliy markaz kabi muassasalar faoliyat yurita boshladi.

Shuningdek, siyosiy islohotlarning amaliy natijasi sifatida xalq va hokimiyat o'rtasidagi ochiq muloqotlar tizimi shakllandi. "Virtual qabulxonalar", "xalq qabulxonalari", "Mening fikrim" portali, ijtimoiy tarmoqlardagi davlat rahbarlari faolligi orqali fuqarolarning siyosiy faolligi oshdi. O'zbekiston siyosiy islohotlar jarayonida xalqaro hamkorlik va integratsiyaga ham alohida e'tibor qaratdi. Mustaqillik yillarida mamlakat ko'plab xalqaro tashkilotlar – BMT, YXHT, SHHT, MDH, IHT kabi tuzilmalar bilan siyosiy, huquqiy, iqtisodiy aloqalarni rivojlantirdi. Ayniqsa, BMTning Inson huquqlari bo'yicha kengashi, UNICEF, UNDP kabi tuzilmalari bilan hamkorlikda olib borilgan loyihalar siyosiy tizimni inson huquqlariga yanada yaqinlashtirishga xizmat qildi. Bu esa mamlakatda ochiqlik va shaffoflik tamoyillarini mustahkamlashda muhim omil bo'ldi.

Shuningdek, siyosiy islohotlar jarayonida korrupsiyaga qarshi kurash masalasi ham ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. 2020-yilda "Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi" tashkil etildi. Mamlakatda birinchi bor korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy strategiya ishlab chiqildi va bu orqali davlat xizmatchilari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati kuchaytirildi. Yoshlar siyosati ham siyosiy islohotlarning ajralmas qismiga aylandi. 2017-yilda "Yoshlar ittifoqi" tashkil etildi va yoshlarning siyosiy irodasini ifoda etish, ijtimoiy hayotda faol ishtirokini ta'minlash borasida ko'plab imkoniyatlar yaratildi. Yoshlar parlamenti, yoshlar yetakchilari instituti orqali ularning fikr va takliflari siyosiy qarorlar qabul qilish jarayoniga kirib kela boshladi.

2022–2023-yillarda esa yangi bosqichga ko'tarilgan konstitutsiyaviy islohotlar O'zbekiston siyosiy hayotining muhim tarixiy davrini boshlab berdi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada xalq hokimiyatining amaliy kafolatlari kuchaytirildi, Prezident vakolatlari qayta ko'rib chiqildi, parlamentning roli kuchaytirildi. Bu islohotlar natijasida "xalq davlat uchun emas, davlat xalq uchun xizmat qilishi kerak" degan bosh tamoyil amalda ro'yobga chiqmoqda. Shuningdek, O'zbekistonda siyosiy islohotlar bilan bir qatorda huquqiy madaniyat va siyosiy ongni shakllantirish bo'yicha ham tizimli ishlar olib borilmoqda. Davlat xizmatiga qabul qilishda ochiq tanlov asosida tanlab olish, malaka oshirish tizimining joriy etilishi siyosiy institutlar faoliyatining sifati oshishiga xizmat qildi.

Xulosa. O'zbekiston mustaqillik yillarida bosib o'tgan siyosiy islohotlar yo'li chuqur mazmun va tarixiy ahamiyatga ega bo'lib, mamlakatda demokratik tamoyillarga asoslangan davlat boshqaruvi tizimini shakllantirish, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini qurish yo'lida muhim bosqichlarni bosib o'tdi. Islohotlar natijasida siyosiy partiyalar faolligi ortdi, saylov tizimi shaffoflashdi, inson huquqlari va erkinliklari xalqaro standartlar asosida ta'minlana boshladi. Sud-huquq tizimining mustaqilligi, ommaviy axborot vositalarining erkinligi va fuqarolarning siyosiy faolligi siyosiy hayotning yangi bosqichini boshlab berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2022.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari to'plami. – Rasmiy nashrlar, 2016–2024 yillar.
4. "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi" va O'zbekiston Respublikasining inson huquqlari sohasidagi xalqaro majburiyatlari.
5. To'raev N., Muminov N. Siyosatshunoslik asoslari. – Toshkent: "Akademnashr", 2019.
6. G'aniyev K., Jo'rayev Q. Davlat va jamiyat qurilishi asoslari. – Toshkent: "IQTISOD-MOLIYA", 2020.
7. O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi. – Toshkent: "Adolat", 2019.
8. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi materiallari. – www.minjust.uz
9. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi portali – www.parliament.gov.uz
10. O'zbekiston Milliy axborot agentligi (O'ZA) – www.uza.uz